

Det europæiske gas-system er både et klima- og geopolitisk problem

Af **Mogens Rüdiger**

Naturgassen ændrede den europæiske energiforsyning. Nu skal den afvikles sammen med de andre fossile brændsler, hvilket har store strukturelle og politiske bivirkninger..

Det europæiske gassystem blev kickstartet af fundet af et naturgasfelt i Groningen i Holland i 1959. Ni år senere begyndte Sovjetunionen at eksportere gas til Østrig med Tjekkoslavakiet som transitland, og gjorde dermed gassen til et geopolitisk emne.

Feltet i Groningen var ikke det første fund af naturgas, men det var så stort, at det gav mening at opbygge en infrastruktur omkring det. Naturgas blev et realistisk alternativ til især fyring med kul. Produktionen i Groningen begyndte i 1963. Først til hjemmemarkedet, men kort tid efter fulgte eksport til Vesttyskland, Belgien, Frankrig og Italien. Gassen blev navnlig brugt til opvarmning, men også som proces-

energi i industrien og til produktion af elektricitet.

Fundet blev fulgt af en intensiveret jagt på naturgas i Nordsøen, der både gav bonus i de engelske og norske områder i form af substantielle felter. Forskellen var, at Storbritannien havde et stort hjemmemarked. Det havde Norge ikke, hvorfor man her satsede på en storstilet eksport via rørledninger, både til det kontinentale Europa og Storbritannien. De to strategier blev også diskuteret i Danmark, hvor resultatet var, at det meste af gassen fra den danske del af Nordsøen skulle bruges nationalt med henblik på at skabe en bedre forsyningsikkerhed.

Oliekriserne i 1970'erne ændrede betingelserne og gjorde naturgassen mere attraktiv, fordi gassen i mange sammenhænge kunne erstatte olien, for eksempel i produktionen af elektricitet og varme. Prisen var ikke afgørende, da naturgassen blev solgt på

Mogens Rüdiger (f. 1952) er lektor ved Institut for Politik og Samfund samt Det Samfundsvidenskabelige Fakultet ved Aalborg Universitet. Han er cand.phil. og dr.phil. i historie og beskæftiger sig blandt andet med dansk udenrigs- og energipolitik.

---

langtidskontrakter, hvor prisen fulgte olieprisen. Men gassen var anvendelig i de vesteuropæiske landes bestræbelser på at forbedre forsyningssikkerheden med en diversificeret energiforsyning. Gasinfrastrukturen blev derfor udbygget meget hurtigt, og til forskel fra elforsyningen blev gassettet hurtigt transnationalt. Allerede i begyndelsen af 1990'erne kan man tale om et finmasket europæisk net, der kun er blevet udbygget siden. Infrastrukturen har tre hovedleverandører: Norge, Sovjetunionen/Rusland og Algeriet. Alle lande uden for EU, mere eller mindre.

Liberalisering og klimadebat

De overordnede rammer for det europæiske gasmarked ændrede sig igen i 1990'erne og 2000'erne. Dels gennemførte EU en liberalisering af gasmarkedet, dels kom klimadebatten på banen.

Liberaliseringen indebar et opgør med energiselskabernes 'naturlige monopol' til fordel for en konkurrenceudsættelse af gassens vej fra felt til forbruger. For infrastrukturen var kravet om tredjepartsadgang (TPA) afgørende for, at der kunne etableres grænseoverskridende konkurrence på gasmarkedet med det formål at effektivisere hele systemet og dermed sikre så lave priser som muligt.

Klimahensynet har haft en dobbelt virkning på gasmarkedet. På den ene side er naturgas den rene af de fossile brændsler, på den anden side er det en fossil energi med deraf følgen-

På den ene side er naturgas den rene af de fossile brændsler, på den anden side er det en fossil energi med udslip af drivhusgasser.

de udslip af drivhusgasser. Det første gjorde den relevant i EU's strategi for overgangen til et energimix med en overvægt af fornybare energier, idet naturgassen i en eller anden form kunne fungere som et stabilerende element i forsyningen som erstatning for kul og olie. Det er en strategi med udløbsdato, hvis drivhusgasserne i 2030 skal være reduceret med 40 procent i forhold til 1990. For det andet lægges der derfor op til en udfasning af naturgas og introduktion af andre stabile brændsler som for eksempel grøn gas eller biomasse. Udviklingen understøttes delvist af, at nogle af de store europæiske felter er på vej til udtømming, selvfølgelig med store konsekvenser for de EU-lande, der har naturgassen som et helt centralt element i energimikset.

de udslip af drivhusgasser. Det første gjorde den relevant i EU's strategi for overgangen til et energimix med en overvægt af fornybare energier, idet naturgassen i en eller anden form kunne fungere som et stabilerende element i forsyningen som erstatning for kul og olie. Det er en strategi med udløbsdato, hvis drivhusgasserne i 2030 skal være reduceret med 40 procent i forhold til 1990. For det andet lægges der derfor op til en udfasning af naturgas og introduktion af andre stabile brændsler som for eksempel grøn gas eller biomasse. Udviklingen understøttes delvist af, at nogle af de store europæiske felter er på vej til udtømming, selvfølgelig med store konsekvenser for de EU-lande, der har naturgassen som et helt centralt element i energimikset.

Geopolitiseringen

De senere år har markedet ændret sig, idet den flydende naturgas LNG efter, olieskifer-revolutionen, i USA har vundet indpas på markedet med Qatar og Australien som de største eksportører og Japan og Kina som de største importører. På kort sigt får de nye spillere også betydning for EU's gasmarked, hvor der opføres flere nye LNG-terminaler – selvom LNG både er dyrere og mere klimabelastende end almindelig naturgas. Men LNG er med til at forøge forsyningssikkerheden og mindske afhængigheden af russisk gas, hvilket er vigtige parametre i debatten om energiforsyning.

Dernæst ligger der aktuelt en stor udfordring for det ledningsbårne naturgasmarked i, at det er blevet geopolitiseret efter Ruslands besættelse af Krim. Selvom der siden 00'erne har eksisteret en vis skepsis over for den russiske gas og bekymring forårsaget af gaskonflikterne mellem Rusland og Ukraine, så er skepsissen taget betydeligt til efter Krim-besættelsen. De danske regerings sanktvejtsdans i forbindelse med godkendelsen af linjeføringen af Nord Stream 2 var en konsekvens heraf.

Omlægning kræver bredspektret indsats

På lidt længere sigt er naturgassens fremtid bestemt af kravet om udfasning af de fossile brændsler. Selvom det ikke ser sådan ud, idet forbruget de seneste år har været nogenlunde stabilt.

Umiddelbart er der altså ikke meget, der tyder på, at det europæiske forbrug og afhængighed af naturgas formindskes.

Det rejser spørgsmålet om en udfasning af naturgassen inden 2050 er realistisk, samtidig med at forsynings-sikkerheden opretholdes? Forbruget af naturgas var i 2018 en anelse mindre end i 2017, men til gengæld var egenproduktionen godt 8 procent mindre i forhold til 2017, mens importen steg svagt til 77,9 procent af det samlede forbrug. I 15 af medlemslandene udgør importen mere end 90 procent af forbruget. Kun Danmark er nettoeksportør. Nord Stream 2 vil uden tvivl styrke den russiske position på markedet. Import af energi kan blive et problem for forsynings-sikkerheden, hvorfor na-

turgassens erstatning i et vist omfang både skal være rigelig og helst produceret indenfor EU, ligesom den skal kunne fungere stabiliserende i forhold til en svingende produktion af fornybar energi.

Som det samlede billede tegner sig lige nu, vil det være en stor udfordring at gennemføre en substantiel reduktion af naturgasforbruget. Ikke mindst fordi det vil kræve grundlæggende ændringer i energimixet i alle EU-lande. Energimixet er fortsat et nationalt anliggende, om end Energiunionen, der så dagens lys i 2015, har til opgave at koordinere klima-, markeds- og energipolitikken. Naturgassen er langt fra det største problem, og EU har da heller ikke fokus på de enkelte fossile brændsler. I stedet handler det om en bredspektret indsats, hvor fornybar

Umiddelbart er der altså ikke meget, der tyder på, at det europæiske forbrug og afhængighed af naturgas formindskes.

energi skal fremmes, og hvor en større fleksibilitet i produktionen kombineret med udbygning af infrastrukturen, øget effektivitet, sektorkobling, power-to-X-teknologier (teknologier til konvertering og lagring af energi, red.), samt påvirkning af forbrugsmønstret.

Samlet set har EU et højt energiforbrug og få ressourcer. Målet er at skabe et velfungerende, stabilt og sikkert alternativ til den eksisterende fossile virkelighed – en enorm opgave, hvis den skal løses inden 2050.